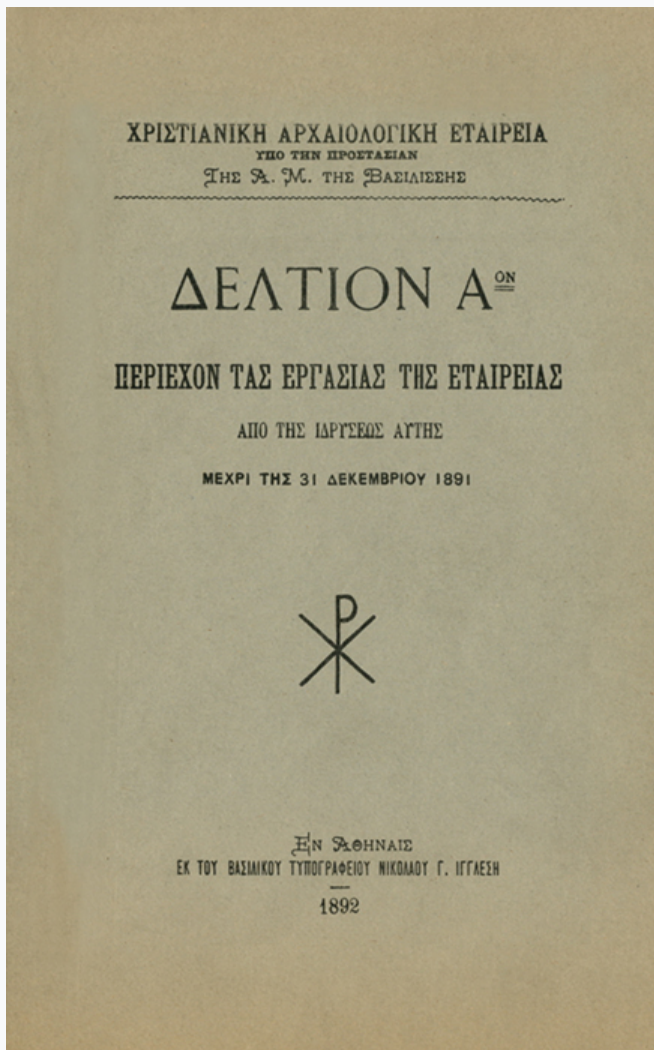

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1 (1892)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α'

Ενέργειαι της Εταιρείας υπέρ διασώσεως της περιπύστου Μονής Δαφνίου και των εν αυτή περιφύμων ψηφοθετημάτων

Γεώργιος ΒΡΟΥΤΟΣ, Γεώργιος ΖΕΖΟΣ, Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1487](https://doi.org/10.12681/dchae.1487)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΡΟΥΤΟΣ Γ., ΖΕΖΟΣ Γ., & ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1892). Ενέργειαι της Εταιρείας υπέρ διασώσεως της περιπύστου Μονής Δαφνίου και των εν αυτή περιφύμων ψηφοθετημάτων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1, 21-26. <https://doi.org/10.12681/dchae.1487>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ενέργειαι της Εταιρείας υπέρ διασώσεως της
περιτύστου Μονής Δαφνίου και των εν αυτή
περιφήμων ψηφοθετημάτων

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α' • Σελ. 21-26

ΑΘΗΝΑ 1892

ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΥΠΕΡ ΔΙΑΣΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΠΥΣΤΟΥ ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗ ΠΕΡΙΦΗΜΩΝ ΨΗΦΟΒΗΤΗΜΑΤΩΝ

[Ἐπὶ τῇ λυπηρᾷ εἰδήσει, ὅτι μέγα τεμάχιον ψηφοθετήματος τῆς μονῆς Δαφνίου κατέπεσε, τὸ συμβούλιον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς ἕκτακτον συνεδρίαν συνελθόν, ἀπεφάσισεν, ὅπως οἱ ἐκ τῶν συμβούλων κ. Γ. Βρουῦτος, γλύπτης καὶ καθηγητῆς τοῦ Πολυτεχνείου, Γ. Ζέζος, ἀρχιτέκτων, καὶ ὁ ἔφορος τοῦ Χριστιανικοῦ Μουσείου, κ. Γ. Λαμπάκης μεταδώσιν ἐπὶ τόπου, ἀντιληφθῶσι τῆς γενομένης καταστροφῆς, ἐπιθεωρήσωσι τὴν ἐν γένει τοῦ οἰκοδομήματος κατάστασιν, καὶ γνωματεύσωσι τίνα τὰ ληπτέα πρὸς διάσωσιν τῶν διὰ τε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ ψηφοθετήματα πολυτίμου τούτου χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος. Τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τοῦ οἰκοδομήματος ἐπὶ τόπου γενομένης, ἡ Ἐπιτροπεία ὑπέβαλε διὰ τοῦ Προέδρου τὴν ἐπομένην ἔχθουσαν εἰς τὸ Συμβούλιον καὶ εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας].

•Κύριε Πρόεδρε,

«Αἱ κατὰ τοὺς παρελθόντας μῆνας τοῦ χειμῶνος εἰς τε τὸ οἰκοδόμημα καὶ εἰς τὰ ψηφοθετήματα τῆς μονῆς Δαφνίου ἐπελθοῦσαι βλάβαι· εἰσὶ δυστυχῶς δεινὰ καὶ παρ' ἐλπίδα μεγάλαι, γοργῶ τῷ βήματι ὀδηγοῦσιν τὸ ὅλον οἰκοδόμημα εἰς τὴν παντελεῖα αὐτοῦ καταστροφὴν καὶ ἀφάνειαν.

Ἐν τῷ ἱερῷ, μέγα μέρος λαμπροῦ καταχρύσου ψηφοθετήματος κατέπεσεν· ὠρισμένως δὲ κατέπεσε τὸ ἄνω μέρος τῆς περιφήμου τοῦ Δαφνίου Πλατυτέρας, τὰ ὑπεράνω τῆς ταινίας τοῦ τόξου γράμματα, μέγα μέρος καταχρύσου ψηφοθετήματος ἐκατέρωθι τῆς Πλατυτέρας ὑπάρχοντος καὶ ἕτερον ὁμοίον τοῦ ὑπεράνω τῆς ἀγίας τραπέζης σταυροθολίου. Ὡσαύτως μέγα τεμάχιον καταχρύσου ψηφοθετήματος ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἐν τῷ αὐτῷ μέρει τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχοντος, ἂν μὴ ἤδη κατέπεσε, μετ' οὐ πολὺ βεβαίως πίπτει.

«Αὗται εἰσὶν αἱ τελευταῖαι καὶ ἐπαισθηταὶ βλάβαι, αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ψηφοθέτημα.

«Τὰ εἰς τὸ ὄλον δὲ οἰκοδόμημα ἐπελθόντα ρήγματα καὶ αἱ διάφοροι βλάβαι ὡσαύτως δὲν εἶναι μικραί, οὐδ' ἄνευ φόβου ταχίστης καταστροφῆς. Ὡρισμένως ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ ἄνω, ἔνθα ποτὲ εἰκονίζετο ἡ λαμπρὰ Πλατυτέρα ἐσωτερικῶς διερράγη, ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον, ἐξωτερικῶς δὲ ἀπεχωρίσθη τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος διὰ μεγάλου καὶ ἐπικινδύνου ρήγματος, ἀπειλοῦσα ταχίστην πτώσιν. Τὸ ὑπεράνω τῆς ἀγίας τραπέζης σταυροθόλιον διερράγη λίαν ἐπικινδύνως, ὡσαύτως ὁ μέγας θόλος (τροῦλλος) καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς τοῦ ναοῦ πλευρᾶς φραγματικὸν κωδωνοστάσιον, οὐτινος διερράγησαν καὶ κατέπεσαν αἱ κλεῖδες τοῦ μεγάλου τόξου, ἐφ' οὗ βαρὺς τετραγωνικὸς ὄγκος τοῦ κωδωνοστασίου ἐδράζεται. Ὡσαύτως εἰς διάφορα μέρη τῶν τοίχων ἐγεννήθησαν μικρότερα μὲν ἱκανὰ ὁμοῦς ρήγματα, συντελέσαντα εἰς τὴν γενικὴν τοῦ οἰκοδομήματος ἐξασθένησιν καὶ χαλάρωσιν. Ὁ ναός, καθ' ὄλον τὸν παρελθόντα χειμῶνα, πανταχόθεν ἦν ἀνοικτός εἰς τὰς προσβολὰς τῶν σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Αἱ θυρίδες τοῦ μεγάλου θόλου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἡ κολοσσιαία μορφή τοῦ Παντοκράτορος, εἰσὶν ἄνευ ὑαλοπινάκων, τὰ δὲ ὕδατα τῶν βροχῶν ἀκωλύτως καὶ ἀφθόνως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ καταρρέοντα, φοβερὰν προξενουσι ζημίαν εἰς τε τὸ οἰκοδόμημα καὶ εἰς τὸ κατάχρυσον λαμπρὸν ψηφοθέτημα, ὠρισμένως ἐντὸς τῶν ἀνοικτῶν θυρίδων τοῦ τροῦλλου. Ἐν τῷ δυτικῷ τοίχῳ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει, λαμπρὰ σύνθεσις τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀκριβῶς δὲ ὑπεράνω καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ λαμπροῦ τούτου ψηφοθέτηματος ὑπάρχει ἀνοικτὴ θυρίς, δι' ἧς ὡς ἐξ ὀχετοῦ ἀκωλύτως τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν κατέρχονται, τὴν ἀπὸ χρόνων ἰλὺν αὐτῶν ἐπὶ τῆς παραστάσεως ἐπαφίνοντα· καὶ τὸ μὲν κέντρον τῆς εἰκόνος ταύτης ἐκ τῶν ἀπὸ πολλῶν χρόνων εἰσρεόντων ὑδάτων ἀσ-

πλάγγωνος κατεστράφη, βναύσως δ' ἐπεχρίσθη, τὰ ἄκρα δὲ μόνον τῆς παραστάσεως πρόκεινται εἰς διάσωσιν, ἐν οἷς ἐσώθησαν λαμπραὶ μωσαϊκῆς τέχνης κεφαλαί, οἷα ἡ τῆς Θεοτόκου καὶ τινων Ἀποστόλων, τὴν νεκρικὴν κλίνην τῆς Θεοτόκου περικυκλούντων. Ἐν συνόλω ἡ κατάστασις τοῦ μοναδικοῦ τούτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης μωσαϊκοῦ καλλιτεχνικοῦ ἀριστουργήματος εἶναι οἰκτρά, λύπην καὶ βαρυθυμίαν ταῖς ψυχαῖς τῶν τὴν ἀξίαν τοῦ ναοῦ τούτου ἐννοούντων ἐμβάλλουσα.

«Ναὸς τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς ἀξίας, τοιαῦτα ἀμίμητα ἔργα τέχνης ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ὥραν περίπου μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἀπέχων, κατεδικάσθη οὕτως εἰς καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν. Πρὸ τῆς πτώσεως τῶν ὑπεράνω τῆς Πλατυτέρας γραμμάτων, ἐφρόντισέ τις ἄρά γε τῶν ἀρμοδίων, ὅπως ἀντιγράφῃ ταῦτα καὶ οὕτω διασώσῃ ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς τι ἂν ἐπὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης καταχρύσου ἀψίδος ἐπεγέγραπτο; Μεγάλῃ δ' ἀληθῶς χάρις καὶ εὐγνωμοσύνη ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου θὰ ὠφείλετο εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἠδύνατο, σήμερον, ἐν πανομοιότηπῳ ἀντιγραφῆ, νὰ δείξῃ ἡμῖν τίς ἦν ἡ διὰ παντὸς ἀπολεσθεῖσα αὕτη τῆς Πλατυτέρας παράστασις. Δυστυχῶς ἡ αὕτη τύχη ἀναμένει τὰ λοιπὰ ὅπως δῆποτε διασωθέντα ψηφιοθετήματα.

«Ἡ Ἐπιτροπεΐα δὲν περιωρίσθη μόνον νὰ ἐξετάσῃ τὴν παροῦσαν τοῦ ναοῦ κατάστασιν καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὰ πρὸς διάσωσιν μέσα, ἀλλ' αὕτη λαβοῦσα ὑπ' ὄψει πάντα περίπου τὰ φημιζόμενα ψηφιοθετήματα συγχρόνων ναῶν τῆς Δύσεως, οἷα τοῦ S. Marco τῆς Βενετίας, τῶν ἐν Πανόρμῳ τῆς Σικελίας περιφήμων ναῶν τῆς Martoranas (πάλαι Santa Maria dell' Anciraglio, 1132) τῆς Καπέλλας Παλατινῆς (Cappella Palatina 1142 — 1143), τῶν μητροπόλεων

του Monreale (1189), τῆς Cefalù (1148), τῆς Μεσσήνης (1330) καὶ συγκρίνασα ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ Δαφνίου, εὔρε ταῦτα ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὑπέρτερα, λαμπρότερα καὶ ἐξοχώτερα κατὰ τε τὸ σχέδιον, τῆν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐκτέλεισιν. Μάτην ἐν τοῖς σχεδιογραφήμασι καὶ τοῖς ἀποτυπώμασι τῶν διαφόρων ψηφοθετημάτων τῆς Δύτεως ἀναζητοῦμεν τοιαύτας παραστάσεις, οἷας τὸ σεμνὸν τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ Δαφνίου περιέχει, μάτην ἀναζητοῦμεν ἐν ψηφοθετήμασι τῆς Δύσεως παράστασιν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, οἷαν ἐν τοῖς ψηφοθετήμασι τοῦ Δαφνίου βλέπομεν. Ἡ ἐν Δαφνίῳ ἀμίμητος καὶ λαμπρὰ πτυχολογία τοῦ τῆν Παρθένον εὐαγγελιζομένου Ἀγγέλου, ἡ ἀπὸ μεγάλης ποιήσεως στιγμιαία αὐτοῦ στάσις, τὸ σεμνὸν τῆς Θεοτόκου παράστημα, ἡ ἐλευθερία τῶν περὶ τὰ σώματα γραμμῶν, ἡ λαμπρὰ καὶ ἀρμονικὴ ἀντίθεσις τῶν λευκοῦ χρώματος ψηφίδων τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὰς κυανᾶς τῆς Θεοτόκου, καθιστῶσι τὴν παράστασιν ταύτην, βεβαίως διὰ τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ εἶδος τῆς τέχνης **μοναδικὴν** ἐν τῷ κόσμῳ. Ὡσαύτως ἡ σύνθεσις τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ λαμπρὰ κλίσις τῆς κεφαλῆς τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ παραστάσει τῆς Κοιμήσεως, ἡ ἀμίμητος στάσις καὶ ἡ πτυχολογία Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου ὑπὸ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ἕτεραί τινες περὶ τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου κεφαλαί τῶν Προφητῶν, εἰσὶ τῇ ἀληθείᾳ πρόσωπα τέχνης τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων ψηφοθετῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ σπουδὴ τῶν μονογραφιῶν τῆς μονῆς Δαφνίου εἶναι ὁ ἀριστος συγχρύνως ὁδηγὸς τοῦ ἐπιστήμονος, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τῆς βυζαντιακῆς τέχνης ζωγράφοι τὰ πάντα, στάσιν, θέσιν, πτυχολογίαν ἠρῶντο ἐκ τῆς ἐγκρίτου τέχνης τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων! Τοιαύτη ἡ τοῦ πολυτίμου τούτου ναοῦ κατάστασις καὶ τηλικαύτη ἡ τῶν ἐν αὐτῷ ψηφοθετημάτων ἀξία.

«Μεθ' ἱκανὴν δὲ καὶ ὄριμον περὶ τῆς διασώσεως τοῦ πολιοῦ ναοῦ τούτου σκέψιν, ἡ Ἐπιτροπεία ὡς πρώτης καὶ ἀναποφεύχτου ἀνάγκης μέτρα ἐγνωμάτωσε τὰ ἑξῆς·

«Α') ἐξωτερικῶς· 1) τὴν παρεμπόδισιν τῆς συρροῆς τῶν ὑδάτων· 2) τὴν πλήρωσιν τῶν διαφόρων ρηγμάτων τῶν τοίχων· 3) τὴν κατεδάφισιν τοῦ κωδωνοστασίου, ἂν ἡ συντήρησις τοῦ ἀποβῆ ἀδύνατος· 4) νὰ φραχθῶσι διὰ μυνίου οἱ ἄρμοι τοῦ ἐξώστου, ὅστις συγχρόνως εἶναι καὶ στέγη τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ· 5) νὰ τεθῶσιν ὑαλοπίνακες εἰς τὰς τέως ἀνοικτὰς θυρίδας· 6) ν' ἀνανεωθῶσιν οἱ κακῶς ἔχοντες κέραμοι τῆς στέγης τοῦ ἱεροῦ βήματος· 7) ν' ἀφαιρεθῶσι τὰ ἐπὶ τῆς στέγης καὶ ἰδίως τὰ ἐπὶ τοῦ τρούλλου χόρτα, πληρουμένων τῶν τῆς στέγης ρηγμάτων δι' ἀμμοκονιάματος· καὶ 8) μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ ἐπιδιορθωθῆ ὁ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας ἀποχωρισθεὶς μύαξ τοῦ ἱεροῦ.

«Β') ἐσωτερικῶς· 1) πρὸς τὸ παρὸν ἢ διὰ γύψου στερεοποιήσις καὶ σύνδεσις τῶν ἀποτοιχισθέντων ψηφοθετημάτων μετὰ τῶν τοίχων ὑπὸ ἐπιτηδείου τεχνίτου καὶ τῆ ἐπιβλέψει καταλλήλου καλλιτέχνου· 2) ἡ ἐπικόλλησις διαφανοῦς χάρτου ἐπὶ τῶν παραστάσεων ἐκείνων, ὅσων αἱ ψηφίδες κατὰ μικρὸν καταπίπτουσι· 3) πρὸς πρόληψιν παντὸς νέου δυσαρέστου, ἡ πιστὴ ἀντιγραφή ὅλων τῶν μωσαϊκῶν παραστάσεων, αἵτινες δὲν εἶναι πλέον πολλαί· καὶ 4) ἡ ἐκ Σικελίας ταχίστη πρόσκλησις τῶν δεινῶν περὶ τὴν βυζαντιακὴν μουσειογραφίαν ψηφοθετῶν ἀδελφῶν Bonanno, πρὸς ἐπιστημονικὴν καὶ διαρκῆ στερεοποίησιν τῶν εἰς τὴν ταχίστην αὐτῶν καταστροφὴν βαινόντων ψηφοθετημάτων.

«Τὴν παροῦσαν ἔχθεσιν ἐγχειρίζουσα ὑμῖν ἡ Ἐπιτροπεία, κύριε πρόεδρε, εὐχεται ὅπως ἐννοηθῆ ἐπὶ τέλους ἡ πολῦτι·

μος ἀξία τοῦ μεσαιωνικοῦ χριστιανικοῦ τούτου οἰκοδομήμα-
τος καὶ ἐξευρεθῶσιν οἱ πόροι πρὸς διάσωσιν τούτου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΟΥΤΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΕΖΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ

[Ἡ Ἐταιρεία τὴν ἔχθεισιν τῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς μονῆς Δαφνίου μετ' ἀνα-
φορᾶς ἐπέμφε πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
Ἰπουργεῖον, ὃ ἀπήντησεν ἀμέσως διὰ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου].

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰουλίου 1885.

Ἀριθ. Πρωτ. 7049

Διεκπ. 5548

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον «τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας»

Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἀπὸ 12 Ἰουνίου ἐνεστῶτος ἔτους
ὕπ' ἀριθ. 35 ὑμετέραν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Γενικὴν Ἐφο-
ρείαν τῶν Ἀρχαιοτήτων, γνωστοποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ὡς πρὸς
μὲν τὴν μονὴν Δαφνίου θέλομεν λάβει τὰ κατάλληλα μέ-
τρα πρὸς συντήρησιν τῶν ἐν αὐτῇ Χριστιανικῶν Ἀρχαιο-
τήτων, ὡς πρὸς δὲ τὴν ζητουμένην παραχώρησιν αἰθούσης
τῇ ὑμετέρᾳ Ἐταιρείᾳ, ἵνα χρησιμεύσῃ αὐτῇ ὡς Μουσεῖον,
προθύμως θὰ παράσχωμεν ὑμῖν τοιαύτην, ἀλλ' ἐν τῷ οἰκο-
δομήματι τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπουργείου οὐδεμίᾳ ὑπάρχει δια-
θέσιμος. Ἐν τῷ Δ'. ἀστυνομικῷ τμήματι ἔχει ἀγοράσει τὸ
δημόσιον ἕνεκα ἀρχαιολογικῶν λόγων πολλὰς οἰκίας. Ἄν
δέ τις τούτων εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἡμετέραν συλλο-
γὴν, προθύμως θέλομεν παραχωρήσει ὑμῖν ἐν αὐτῇ τὸν πρὸς
τοῦτο ἀναγκαιοῦντα χῶρον ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ αἰτήσει.

Ὁ ὑπουργός
Α. ΖΥΓΟΜΑΛΑΣ